עין משפט נר מצוה

פ א מיי' פ"כ מהל' שבת הל' ה:

רבינו חננאל

ואליבא דרבי יהודה דתנינן במתני' רבי יהודה מתיר בשבורה. מר בר רב אשי אמר סתם ארי שבור הוא אצל מלאכה כלומר מאי טעמא פרקת שבור דלאו בר מיעבד מלאכה הוא אפי' שלם הרי אינו עשוי למלאכה לא לחרוש ולא לטחון [א] ודחינן תוב ומאן לימא דארי חיה גסה הוא דלמא חיה דקה הוא ומשום דאית ביה ניזקא אסיר הא לית ביה ניזקא שרי איני והתניא כשם שאין מוכרין להם בהמה גסה כך אין מוכרין להן חיה גסה. ואפי' במקום שמוכרין להן בהמה דקה חיה [ב] דקה אין מוכרין להן. ועלתה בתיובתא. רבינא רמי מתני' אברייתא ומשני בארי שבור ואליבא דר' יהודה דמתיר בשבורה רב אשי דייק מתני' ומותיב תיובתא ופשוטות הן וחיה גסה מיהת מאי מלאכה עבדה ופשטנא דטחני בהו בערודי בבית הריחים: **פיס'** אין בונין עמהם בסילקי וגרדון פי' גרדון בלשון יון בית המשפט אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן שלש בסילקאות הן של מרחצאות ושל אוצרות מותר לישראל לבנות בהן של מלכי עובדי כוכבים אסור וסימן לאסור מלכיהם בזיקים כלומר של מלכים אסור רבה אמר הללו כולן מותר ולא תימא במתני' אין בונין עמהן בסילקי וגרדון [ג] פי' אמרו עליו שמודה [ד] בשתי רשויות ודברים כיוצא בהן: אמר לו אותו הגמון זקן שכמותך יתעסק בדברים בטלין הללו אמר לו נאמן [עלין] הדיין כסבור אותו הגמון עליו הוא אומר כלומר האמינו על עצמו והוא לא נתכוון אלא כנגד אלהינו שבשמים אמר לו הואיל וכך שהאמנתי עליך דימוס פטור אתה פי' בשבועה

א) לפני רבינו פי' הגי' גם כאן ומאן לימא לן וכן כתבו התוס' בד"ה מתקיף דיש ספרים שהוא כתוב נמי לעיל. ב) כ"ה הגי' בתוספתא פ"ב דלפני חיה דקה אין מוכרין וגי' רש"י ז"ל דגרים חיה גסה לע"ק דא"כ הייט רישא. ג) נראה דעס"ס יל"ל אלא בסילקי של גרדום וכו': כשנתפס ר"א למינות פי' וכו'. ד) אולי צ"ל אמרו לו שיודה בשתי רשויות ול"ע.

ואליבא [א]דרבי יהודה רב אשי אמר סתם ארי שבור הוא אצל מלאכה מיתיבי [ב]כשם שאין מוכרין להן בהמה גסה כך [א]אין מוכרין להן חיה גסה ואפילו במקום שמוכרין להן בהמה דקה חיה גסה אין מוכרין להן תיובתא דרב חנן בר רבא תיובתא רבינא רמי מתניתין אברייתא ומשני תנן אין מוכרין להן דובין ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים טעמא דאית ביה נזק הא לית ביה נזק מוכרין ורמינהי כשם שאין מוכרין בהמה גסה כך אין מוכרין חיה גסה ואפילו במקום שמוכרין בהמה דקה חיה גסה אין מוכרין ומשני בארי שבור ואליבא דר' יהודה רב אשי אמר סתם ארי שבור הוא אצל מלאכה מתקיף לה רב נחמן מאן לימא לן דארי חיה גסה היא דלמא חיה דקה היא רב אשי דייק מתניתין ומותיב תיובתא תנן אין מוכרין להן דובים ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים טעמא דאית ביה נזק הא לית ביה נזק מוכרין וטעמא ארי דסתם ארי שבור הוא אצל מלאכה אבל מידי אחרינא דעביד מלאכה לא תיובתא דרב חנן בר רבא תיובתא וחיה גסה מיהת מאי מלאכה עבדא אמר אביי אמר לי מר יהודה דבי מר יוחני טחני ריחים בערודי א"ר זירא כי הוינן בי רב יהודה אמר לן גמירו מינאי הא מילתא דמגברא רבה שמיע לי ולא ידענא אי מרב אי משמואל חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס כי אתאי לקורקוניא אשכחתיה לרב חייא בר אשי ויתיב וקאמר משמיה דשמואל חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס אמינא ש"מ משמיה דשמואל איתמר כי אתאי לסורא אשכחתיה לרבה בר ירמיה דיתיב וקא"ל משמיה דרב חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס אמינא ש"מ איתמר משמיה דרב ואיתמר משמיה דשמואל כי סליקת להתם אשכחתיה לרב אסי דיתיב וקאמר אמר רב חמא בר גוריא משמיה דרב חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס אמרי ליה ולא סבר לה מר דמאן מרא דשמעתתא רבה בר ירמיה א"ל [ג]פתיא אוכמא מינאי ומינך תסתיים שמעתא איתמר נמי א"ר זירא אמר רב אסי אמר רבה בר ירמיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס: אין בונין כו': אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן ג' בסילקאות הן של מלכי עובדי כוכבים ושל מרחצאות ושל אוצרות אמר רבא ב' להיתר ואחד לאיסור וסימן [ו]לאסור מלכיהם בזיקים ואיכא דאמרי אמר רבא כולם להיתר והתנן אין בונין עמהן בסילקי גרדום איצטדייא ובימה אימא של גרדום ושל איצטדייא ושל בימה ת"ר [ד]כשנתפס ר"א למינות העלהו לגרדום לידון אמר לו אותו הגמון זקן שכמותך יעסוק בדברים [ה]בטלים הללו אמר לו נאמן עלי הדיין כסבור אותו הגמון עליו הוא אומר והוא לא אמר אלא כנגד אביו שבשמים אמר לו הואיל [ו]והאמנתי עליך [ז]דימוס פטור אתה כשבא לביתו נכנסו תלמידיו אצלו לנחמו ולא קיבל עליו תנחומין אמר לו ר"ע רבי תרשיני לומר דבר אחד ממה שלימדתני אמר לו אמור אמר לו רבי שמא מינות בא לידך

והנאך

ארי שבור הוא אצל מלאכה. פ"ה דאתיא כר' יהודה דשרי בשבורה אבל רבנן דאסרי בשבורה אסרי נמי בארי ור"י אומר דאפילו כרבנן נמי אתיא דעד כאן לא אסרי רבנן אלא משום דאתי למימר שלימה מכרה לו אבל בארי לא שייך האי טעמא דלעולם שבור הוא אצל מלאכה:

מתקיף לה רב נחמן כו'. פר"י דאשנויא דלעיל נמי קאי ויש ספרים שהוא כתוב נמי לעיל ובחנם נמחק:

רב אשי דייק מתניתין. אומר ר"י דדייק נמי מן המשנה דארי חיה גסה הוא דדוקא ארי שהוא שבור אצל מלאכה דאי ס"ד דחיה דקה הוא וחיה דקה נמי אסורה א"כ ה"ל למימר סתם כל חיה שיש בה נזק לרבים אין מוכרין:

[כ]**בימוסיאות**. פ"ה בימה של אבן אחת שמקריבין עליהן זבחים לעבודת כוכבים וקורין להם אלט"ר וכו' ולהכי שרו דלא הוו אלא תשמיש לתשמישי עבודת כוכבים וקשיא דלא משתמיט דקרי לבימוס משמש למשמשיה אלא משמש לעבודת כוכבים עצמה קרי בימוס כדתנן לקמן פרק כל הצלמים (דף מז:) אבן שחצבה תחילה לבימוס ופ"ה לשם מקום מושב עבודת כוכבים עצמה ועובדי הבימוס כעובדי עבודת כוכבים עצמה ואמר נמי (לקמן נג:) בימוסיאות של מלכי עובדי כוכבים אסורין מפני שמעמידין עליהם עבודת כוכבים בשעה שהמלכים עוברין אלמא ממש תשמיש עבודת כוכבים עצמה הוא ועוד דנהי נמי שהוא משמש למשמשי עבודת כוכבים אמאי מותר לבנות עמהן וכי הוא סברא להתיר לבנות עמהן מקום שיקטירו עליו במתנה לעבודת כוכבים לכך נראה לר"י כגירסת הערוך [ל] שפירש דימוסיאות בדל"ת והוא לשון מרחצאות כדאמרי' בשבת פרק חבית (דף קמז:) אסור ליישב בקרקעיתה של דימוסיאות מפני שמעמלת ומרפאה וכן אמר (שם) מיא דדמוסיא וחמרא דפרוגיתא קפחו עשרת השבטים ואמרי' נמי במדרש למחר אני פותח להם מרחצאות ודימוסיאות ובפירוש רשב"ם כתב דימוסיאות ופירש שהוא בנין שלא לצורך עבודת כוכבים:

דימוס פטור אתה. פי' ברחמי עבודת כוכבים שלו נשבע כי דימוס לשון רחמים הוא כדאמרי' בירושלמי דשביעית (פ"ט) במעשה דר"ש בן יוחי אחר דנפק מן מערתא חמא חד צד עופות שמע בת קלא כד הוה אמרה דימוס הוה פסגה פי' היה העוף נמלט מן הפח וכד הוה אמרה ספיקולא הוה מתצדא פי' הוה מתלכדא בפח קולא הוא תרגום של פח אלמא משמע דדימוס הוא לשון רחמים ושמעת מן הלא אפי' ציפורא קלילא מבלעדי שמיא לא מתצדא כל שכן בר איניש:

ויעקב

ואליבא דר' יהודה. דשרי דכוותיה בבהמה גסה אבל לרבנן אסור ולרבי יהודה נמי ארי שלם אסור וחיה גסה כבהמה גסה כרב: **רב אשי אמר**. אפילו תימא בארי שלם ומתני' ר' יהודה היא דשרי בשבורה וכל אריות שבורין הן אצל מלאכה דארי לאו בר מלאכה הוא אבל רבנן דאסרי בשבורה אסרי נמי בארי ור' יהודה נמי בשאר חיה גסה כגון ערוד דטחני בהו ריחיא כדלקמן מודה דאין מוכרין: ה"ג **ואפילו במקום שמוכרין להם בהמה דקה חיה גסה אין מוכרין**. וש"מ חיה גסה אינה כבהמה דקה למכירה: **תיובתא דרב חנן בר רבא**. דאמר [ע"א] ואני אומר אף למכירה: **רבינא רמי מתני' אברייתא כו' חיה גסה אין מוכרין**. ואי תרבות קתני מתניתין דמוכרין ואע"ג דחיה גסה הוא: ה"ג **מתקיף לה רב נחמן מאן לימא לן דהאי ארי חיה גסה הוא דלמא חיה דקה הוא: ורב אשי דייק ממתני'** (כו') **ומותיב תיובתא** ולא גרסינן **ומותיב מברייתא**. והכי פירושו אנן אותבינן לעיל לרב מדוקיא דמתניתין דנקט דבר שיש בו נזק הא ארי תרבות שרי וקס"ד דהוא הדין לשאר חיה גסה ורב אשי שנייה אליבא דרב ארי שאני דשבור הוא אצל מלאכה ומהך דוקיא דנקט במתני' ארי הא שאר חיה דבת מלאכה היא כדלקמן אע"ג דליכא ניזקא אסור דייק רב אשי ומותיב בתיובתא לרב חנן בר רבא דפליג עליה דרב. וגרסינן במסקנא תיובתא דרב חנן בר רבא: **דבי מר יוחני טחני ריחיא בערודי**. חמור הבר: **רב יהודה**. תלמידו דרב ותלמידו דשמואל: **לסוס**. לארץ ישראל: **לא סבר לה מר**. דהא שמעתא רבה בר ירמיה אמרה משמיה דרב אנא אשכחתיה בסוריא דיתיב וקאמר לה משמיה דרב אלמא איהו קיבלה מיניה ואת אמרת רב חמא בר גוריא קיבלה מרב: **פתיא אוכמא**. כלי שחור כמו (לקמן דף נג:) הני פתוותא דבי מיכסי אוכמא שנשחר ע"י מלאכה. כלומר גם אתה רגיל ותדיר בתורה כמו (ברכות דף כח.) מכותלי ביתך ניכר שפחמי אתה חכמה מפוארה בכלי מכוער (תענית דף ז.) דרכן של תלמידי חכמים שמצטערין על לימוד תורה ואינם מכבסים בגדיהם: **מינאי ומינך**. מינאי דאמינא לך משמיה דרב חמא ומינך דשמעת ליה מדרבה בר ירמיה: **ספסיים שמעתא**. תיאמר שמועה בשם אומרה דהכי הוה דרב חמא בר גוריא קיבלה מרב ורבה קיבלה מרב חמא: **ושל אוצרות**. לסגולת המלך בונין בנין חזק: **להיתר**. בונין עמהן: **ואחד**. הוא של איסור שאין בונין עמהן: **לאסור מלכיהם**. של מלכים אסור שדנין שם נפשות: **והתנן אין בונין עמהן בסילקי**. אלמא איכא בסילקי דאסירי: **בסילקי של גרדום**. אבל בסילקי סתמא שהיא לדירת מלכים מותרת: **למינות**. מינין [ח] תפסוהו לכופו לעבודת כוכבים: **עליו** [ט][הוא] אומר. כלומר הדין עמך דדברים בטילין הן: **והוא לא אמר**. כן אלא נאמן עלי הדיין האמת שבאמת דנני ליתן לי צרה שפשעתי לקוני: **האמנתי**. במה שדנתני [י] עליך: **דימוס פטור אתה**. דימוס היא היתה שם יראתו ונשבע בה:

והנאך

מסורת הש"ס

א) [לעיל יד:], ב) [תוספתא רפ"ב], ג) [ברכות ג. פסחים פח. מגילה יד:], ד) [תוספתא חולין פ"ב ה"ו], ה) [ליתא בתוספ'], ו) והאמנתי. יעב"ץ, ז) [עי' ערוך ערך דמוס ב' ובמוסף הערוך שבלשון יוני השבועה שנשבע הפרקליט לפטור איש חייב מיתה נקרא דימוס], ח) בס"א: מיני רומיים, ט) כ"ה בדפו"י, י) בע"י: סדנתי, כ) [שייך לע"ל במשנה], ל) [ערך דמוס ג].

תורה אור השלם

ו. לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל: תהלים קמט ח

מוסף רש"י

פתיא. כלי חרס, כדאמר (לקמן נג:) הני פתוותא דבי מכסי (ברכות ג.). **מינאי ומינך תסתיים שמעתא.** כלומר על ידי ועל ידך תתפרש אמיתו של דבר (מגילה יד:).